

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kerkenvisies feiten en inzichten

01 Ankers in een globaliserende wereld

‘Onze wereld globaliseert steeds meer. Dat roept een behoefte op aan ankers. Zekerheden over waar we vandaan komen, wie we zijn en wat van belang is. Gebedshuizen bieden dit soort houvast’, aldus Susan Lammers, algemeen directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Hoge kerkdichtheid

In totaal gaat het in Nederland om zo'n 7.110 gebedshuizen die als zodanig voor de gemeenschap gebouwd zijn: kerken, synagogen, moskeeën en tempels. Daarmee kent Nederland binnen Europa een van de hoogste kerkdichtheden per aantal inwoners. De RCE werkt in opdracht van de Minister van OCW samen met verschillende partijen die zich inzetten voor het behoud van kerkgebouwen: kerkgenootschappen, overheden, erfgoedinstellingen en burgerorganisaties.

Kerkenvisie: lokaal samenwerken aan toekomst kerkgebouwen

De toekomst van kerkgebouwen moet op lokaal niveau worden vormgegeven. Het is meestal de lokale gemeenschap die het gebouw onderhoudt. Het is aan de gemeenschap om het gebouw in religieus gebruik te houden, na te denken om het gebouw anders te gebruiken of het gebouw een nieuwe bestemming te geven. Dat vraagt om samenwerking tussen de geloofsgemeenschap, de lokale overheid en betrokken burgers. Om dat lokale proces te bevorderen is het instrument ‘kerkenvisie’ geïntroduceerd.

240 gemeenten doen mee

De Minister van OCW bood burgerlijke gemeenten de afgelopen jaren de mogelijkheid om via het gemeentefonds middelen aan te vragen ter ondersteuning van het opstellen van zo'n kerkenvisie. Tweehonderdveertig gemeenten, bijna 70% van het totaal aantal gemeenten, hebben sinds 2019 van die gelegenheid gebruik gemaakt. Sommige hebben hun kerkenvisie al afgerond, anderen zijn er mee aan de slag of moeten er nog mee starten. Samen wordt zo nagedacht over een duurzame toekomst voor meer dan 75% van alle kerkgebouwen in Nederland.

Belang van kerkenvisies

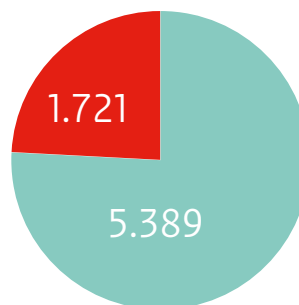
In deze factsheet wordt stil gestaan bij het belang van die kerkenvisies en wordt in woord, beeld en getal inzicht geboden in verschillende achtergronden. Ook is dit overzicht bedoeld om partijen te steunen in hun nadenken over die duurzame toekomst van de gebedshuizen. John Bakker, voorzitter overleg van kerken met overheid over kerkgebouwen (CIO-K) verwoordde het belang als volgt: ‘Gemeentelijke overheid en kerkelijke gemeenschap ontmoeten elkaar daadwerkelijk, ze leren elkaar kennen. Dan kun je zaken met elkaar doen, hoe ingewikkeld dat ook is. Door een kerkenvisie weet je wat je aan elkaar hebt en dat is belangrijk om haalbare en realistische keuzes te maken.’

‘Gaandeweg het proces van de kerkenvisie is de dialoog het belangrijkste gebleken: de dialoog tussen gemeente, gemeenschappen en omgeving eromheen. We hebben de waarde van die dialoog echt ontdekt en ook vastgehouden.’

Natasja Groothuismink (wethouder Zaanstad)

‘Wij promoten deelname aan de kerkenvisie. Ten eerste kan je hiermee religieus erfgoed aan het nageslacht doorgeven en bovendien ontmoet je andere religieuze instellingen en kun je veel van elkaar leren en elkaar helpen. Dit netwerk is een hele mooie bijvangst van het kerkenvisieproces.’

Klaas van der Kamp (classispredikant PKN Overijssel en Flevoland)

De 240 gemeenten die een kerkenvisie opstellen denken samen na over 5.389 van de in totaal 7.110 gebedshuizen. Oftewel ze denken na over 76% van alle gebedshuizen in Nederland.

02 Kerken in perspectief

Religie in Nederland

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw neemt het aantal inwoners dat zich officieel religieus noemt elk jaar weer verder af. In 2017 rekende voor het eerst iets minder dan de helft (49 procent) van de Nederlanders van 15 jaar of ouder zich volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering. Inmiddels is dat percentage nog verder gedaald. Overigens is er binnen bepaalde geloven wel sprake van groei. Denk hierbij aan de moslims in Nederland, kerken in de bijbelbelt en ook aan christelijke gemeenschappen met een migratieachtergrond. Die laatste groep gaat richting de miljoen gelovigen.

Nederland

● Gelovig 49
● Seculier 51

België

● Gelovig 56
● Seculier 44

Duitsland

● Gelovig 58
● Seculier 42

Verenigd Koninkrijk

● Gelovig 65
● Seculier 35

Denemarken

● Gelovig 77
● Seculier 23

Zweden

● Gelovig 77
● Seculier 23

Nederland

Kerken 7.110
Inwoners 17 mln
Dichtheid 2.4

België

Kerken 5.372
Inwoners 11.2 mln
Dichtheid 2.1

Zweden

Kerken 3.500
Inwoners 10.3 mln
Dichtheid 2.9

Verenigd Koninkrijk

Kerken 49.211
Inwoners 66.4 mln
Dichtheid 1.4

Denemarken

Kerken 2.450
Inwoners 5.8 mln
Dichtheid 2.3

Duitsland

Kerken 49.267
Inwoners 83.2 mln
Dichtheid 1.7

In vergelijking met de ons omringende buurlanden heeft Nederland een hoge dichtheid aan kerkgebouwen per aantal inwoners.

7.110 gebedshuizen

Het totaal aantal gebedshuizen dat in Nederland als gebedshuis is gebouwd en als zodanig nog herkenbaar is bedraagt 7.110 gebouwen. Het betreft gebouwen die gebouwd zijn voor alle denominaties. Ongeveer driekwart van alle gebedshuizen is in religieus gebruik. Volgens Colliers International zullen er tot 2030 nog zo'n 1700 kerken hun religieuze functie verliezen. (Verkoop van kerken in Nederland, februari 2021). Aangetekend moet worden dat er ook andere gebouwen als gebedshuis gebruikt worden dan de hier getelde 7.110 gebedshuizen. Bijvoorbeeld voormalige schoolgebouwen of kantoorpanden. Die gebouwen zijn in de 7.110 gebedshuizen niet meegeteld. Ook de ooit gesloopte gebedshuizen zijn niet in deze telling opgenomen.

in religieus gebruik (evt. met nevengebruik)	5289	25% Rooms-katholiek 40% Protestants 35% Overig
Herbestemd	1530	25% Rooms-katholiek 70% Protestants 5% Overig
In transitie	295	
Totaal	7.110	

Landelijke verschillen

Het aantal gebedshuizen en hun gebruik verschilt per provincie waarbij sommige kerken hun oorsprong vinden in de Middeleeuwen. Soms wordt er een kerk gesloopt, maar elk jaar worden er ook weer nieuwe gebedshuizen gebouwd, zij het dat dit aantal wel steeds minder wordt. Zo zijn er sinds 1965 in totaal ruim 1.500 gebedshuizen bijgebouwd, maar in 2019 waren dat er slechts drie stuks.

Provincie	Totaal aantal kerkgebouwen	Kerken in religieus gebruik
Zuid-Holland	1.176	992
Gelderland	958	740
Noord-Holland	904	608
Noord-Brabant	712	493
Friesland	755	462
Overijssel	518	414
Utrecht	478	401
Limburg	439	368
Groningen	450	268
Zeeland	359	247
Drenthe	253	199
Flevoland	115	97

03 Het belang van kerkgebouwen

Breed gedeeld 'eigenaarschap'

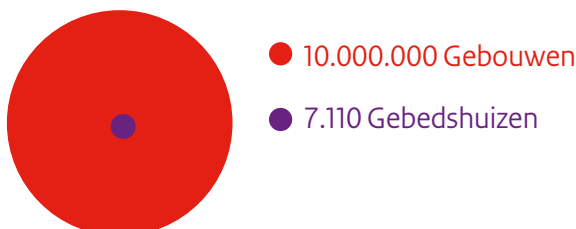
Gebedshuizen vertegenwoordigen op velerlei manieren verschillende waarden. In die zin zijn gebedshuizen 'monumentale' gebouwen voor heel veel mensen en zijn ze van grote betekenis. Juist die verschillende lagen aan betekenis maakt dat veel partijen zich betrokken voelen bij het wel en wee van een kerkgebouw. De formele eigenaren verzuchten begrijpelijkerwijs wel eens dat ze die betrokkenheid graag verzilverd zouden willen zien. Maar zoals voor zoveel zaken geldt, er is helaas geen vaste wisselkoers tussen dat van wat van waarde is en de (financiële) bijdrage die partijen een op een bereid zijn hiervoor te betalen. Wel kunnen kerkenvisies ertoe bijdragen dat betrokkenheid vertaald wordt in energie, inzet, kennis en langdurig commitment. En dat kunnen belangrijke stappen zijn op weg naar een duurzaam gebruik van de gebouwen.

Het 'eigenaarschap' wordt door veel partijen gevoeld ook al is er formeel maar één juridisch eigenaar.

Klein deel van totaal aantal gebouwen

In Nederland staan er naar schatting volgens de Basis Administratie Gebouwen circa 10 miljoen gebouwen. De 7.110 gebedshuizen die Nederland telt, vormen minder dan 0,1% op het totaal aan gebouwen.

Monumentale gebouwen

In formele zin heeft zo'n 40% van de gebedshuizen een formele status als rijks- of gemeentelijk monument. Op het totaal van rijksmonumenten maken ze echter slechts een klein deel uit (zo'n 4%) terwijl ze bijvoorbeeld wel tussen de 30 tot 40% aan onderhoudssubsidies ontvangen. Dat zegt iets over de monumentaliteit van de gebouwen, maar ook over het belang dat wij in Nederland aan kerkgebouwen hechten.

Rijksmonument:	2350
Gemeentelijke monument	785
Geen monumentenstatus	3975
Totaal	7.110

'Het is enorm zonde als er kerkgebouwen zomaar verdwijnen terwijl er oplossingen beschikbaar zijn. Daarvoor moet het onderlinge gesprek gevoerd worden: niet alleen met de kerkeigenaren en de burgerlijke gemeente, maar ook met maatschappelijke organisaties en burgers. De kerkvisie biedt de mogelijkheid om de kennis en krachten te bundelen en in gezamenlijkheid te zoeken naar oplossingen voor voortgaand religieus gebruik, nevengebruik en/of herbestemming.'

Karel Loeff, directeur Erfgoedvereniging Heemschut

'Om de kerkgebouwen binnen Culemborg in stand te houden zul je met elkaar moeten kijken, wat is handig, wat is verstandig? Er ligt natuurlijk een primaire verantwoordelijkheid bij de kerkgemeenschap, die de kerk bezit, maar ik denk dat de stad, de gemeente daar ook wel een verantwoordelijkheid in heeft.'

Henk van Dijk (werkgroep kerkvisie Culemborg, vanuit de PG Culemborg)

'We staan voor een hele grote materiële opgave – 'we zitten te groot in ons jasje' – hoe gaan we zorgvuldig om met die kerkgebouwen? Zowel bij de instandhouding bij voortgaand religieus gebruik als bij afstoten en herbestemming heb je de burgerlijke gemeente en de gemeenschap nodig.'

Freek van Genugten, bisdom 's-Hertogenbosch

04 Wat is een kerkenvisie?

Wat

Een kerkenvisie is een strategische visie op de toekomst van gebedshuizen.

Wie

Het opstellen van een kerkenvisie gebeurt in dialoog tussen de burgerlijke gemeente, kerkeigenaren, inwoners en erfgoedorganisaties.

Hoe

Men gaat met elkaar in gesprek over de toekomst van álle gebedshuizen in de gemeente. Monumentaal en niet-monumentaal, nieuw en oud. Bij een kerkenvisie ligt het initiatief in principe bij de burgerlijke gemeente.

Nut

Het doel van een kerkenvisie is om voor (monumentale) gebedshuizen een duurzame toekomst te bevorderen. Maar de doelen en effecten liggen breder en verder.

Voordelen van een kerkenvisie	Voor de gemeente	Voor de kerken	Voor de burgers
	Beter zicht op de gebouwen, religieuze organisaties & ontwikkelingen	Je leert elkaar beter kennen (kerken onderling & de gemeente)	Je staat minder voor verrassingen
	Koppelen kerkgebouwen aan thema's/doelen	Je krijgt weet van elkaars problemen en oplossingen	Inbreng kennis en ervaring
	Ad-hoc problemen verminderen	Er is tijd voor ideeën, emoties en initiatieven	Betrokkenheid bij eigen leefomgeving

'Wij hadden als kerkelijke gemeente een ambitie: in Waalwijk op de langere termijn een paar kerkgebouwen voor alle geloofsgemeenschappen, gebouwen met nevenactiviteiten maar wel ook nog ruimte voor religieuze functie. Daarvoor moet je elkaar (als kerkgemeenschappen) leren kennen, elkaars (on)mogelijkheden, de ruimtelijke ordeningsaspecten, mogelijkheden voor gebouwen. Toen kwam de kerkenvisie voorbij, de kans om deze droom verder uit te werken.'

Gerrit Westerveld (kerkrentmeester PG Waalwijk)

'Het is als gemeente belangrijk om te weten wat er op je af komt. Het komt toch altijd op het bordje van de burgerlijke gemeente als er ergens een probleem is en dan is vroeg in het overleg of contact zitten van belang. Er is ook een groot maatschappelijk belang: zoveel gebouwen, zoveel vrijwilligers, zoveel mensen bij betrokken, zo'n groot draagvlak. Niet alleen de kerkgangers en de kerkbesturen, maar ook gewoon het gebouw als markant punt in de wijk, omwonenden vinden er wat van, toeristen vinden er wat van, er zijn zoveel partijen bij betrokken.'

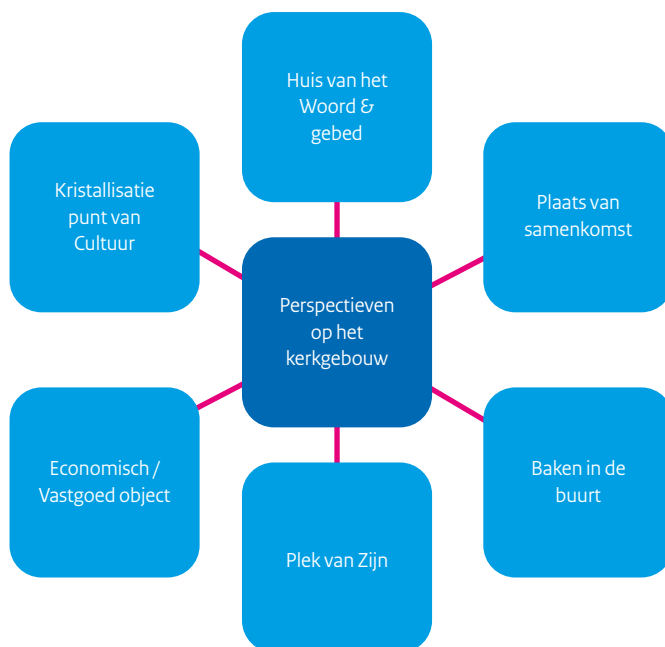
Joke Jongeling (gemeente Weert)

'Het is van groot belang om goed te werken aan de relatie en het vertrouwen met de huidige gebruikers van de gebouwen. Samen optrekken en samen plannen maken is belangrijk om in te investeren. 'Dit maakt de weg vrij tot nieuwe oplossingen en geeft ook ruimte voor combinaties met andere maatschappelijke opgaves. Het proces van de kerkenvisie faciliteert dit.'

Natasja Groothuismink (wethouder Zaanstad)

Verschillende perspectieven op een kerkgebouw

Nadenken over de toekomst van gebedshuizen verdient zorgvuldigheid. De gebouwen liggen mensen na aan het hart. Dat komt onder andere omdat mensen de gebouwen vanuit allerlei perspectieven van belang vinden.

'De nood onder sommige kerkbesturen wordt steeds groter. Behoud van religieuze erfgoed is financieel en organisatorisch een behoorlijke klus aan het worden. Er wordt steeds meer gekeken naar de burgerlijke gemeente en andere overheden om bij te springen. Dat betekent dat de gemeente en de overheid voor een steeds grotere taak komt te staan. Om de taak te kunnen oppakken is het belangrijk om daar een visie over te ontwikkelen samen met het hele veld. Met alle betrokkenen zoals de kerkbesturen, comités rondom een kerk, buurt, met andere overheden en andere partners.'

Erik Caris (gemeente Roermond)

'Het kerkenvisietraject is een goede manier om de dialoog met andere kerkbesturen aan te gaan, zodat men de zorgen en opgaven kan delen. Bovendien kan men nevenbestemmingen en/of activiteiten op elkaar afstemmen.'

Sidney van den Bergh (lid parochiebestuur Parochie Heilige Willibrodus NAAM, raadslid Oss)

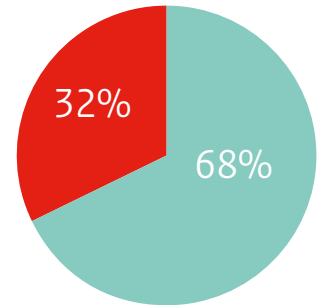
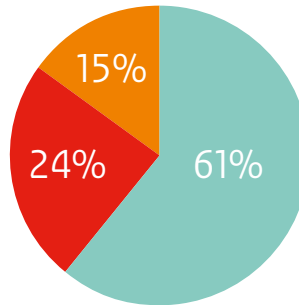
'Acht jaar na het kerkenvisieproces is er nog steeds veel dynamiek rondom de kerkgebouwen, waarbij naast neveninvullingen enkele kerken een nieuwe toekomstbestendige functie hebben gekregen. Er wordt nog steeds geprofiteerd van de basis die gelegd is tijdens de totstandkoming van de kerkenvisie.'

Gerda Kroeze (gemeente Deventer)

05 Veel gemeenten aan de slag

Duurzame toekomst voor gebedshuizen

Vanaf 1 januari 2019 tot en met 31 maart 2021 stelde Minister van OCW Ingrid van Engelshoven ongeveer 3 miljoen euro per jaar beschikbaar voor het opstellen van integrale kerkenvisies. Gemeenten konden financiële ondersteuning aanvragen in de vorm van een decentralisatie-uitkering. In totaal hebben 240 gemeenten (68 procent van alle 352 Nederlandse gemeenten) hier gebruik van gemaakt. Samen denken de 240 gemeenten na over een duurzame toekomst voor meer dan driekwart van alle gebedshuizen in Nederland.

- 0-19 kerken / € 25.000
- 20-39 kerken / € 50.000
- 40+ kerken / € 75.000

- Aantal deelnemende gemeenten
- Aantal niet deelnemende gemeenten

'Tijdens het opstellen van een kerkenvisie zijn we in gesprek gegaan met verschillende kerkbesturen. Het gaat daarbij om de dialoog. Doordat je bij elkaar komt, kun je betere keuzes maken voor de toekomst van de kerken. Iedere gemeente kan er een eigen invulling aan geven, waardoor de kerkenvisie altijd past bij de lokale opgave. Bij ons heeft het geresulteerd in kerkpaspoorten. Daarin staat onder andere de toekomstbestendigheid van zowel onze geloofsgemeenschap als de gebouwen.'

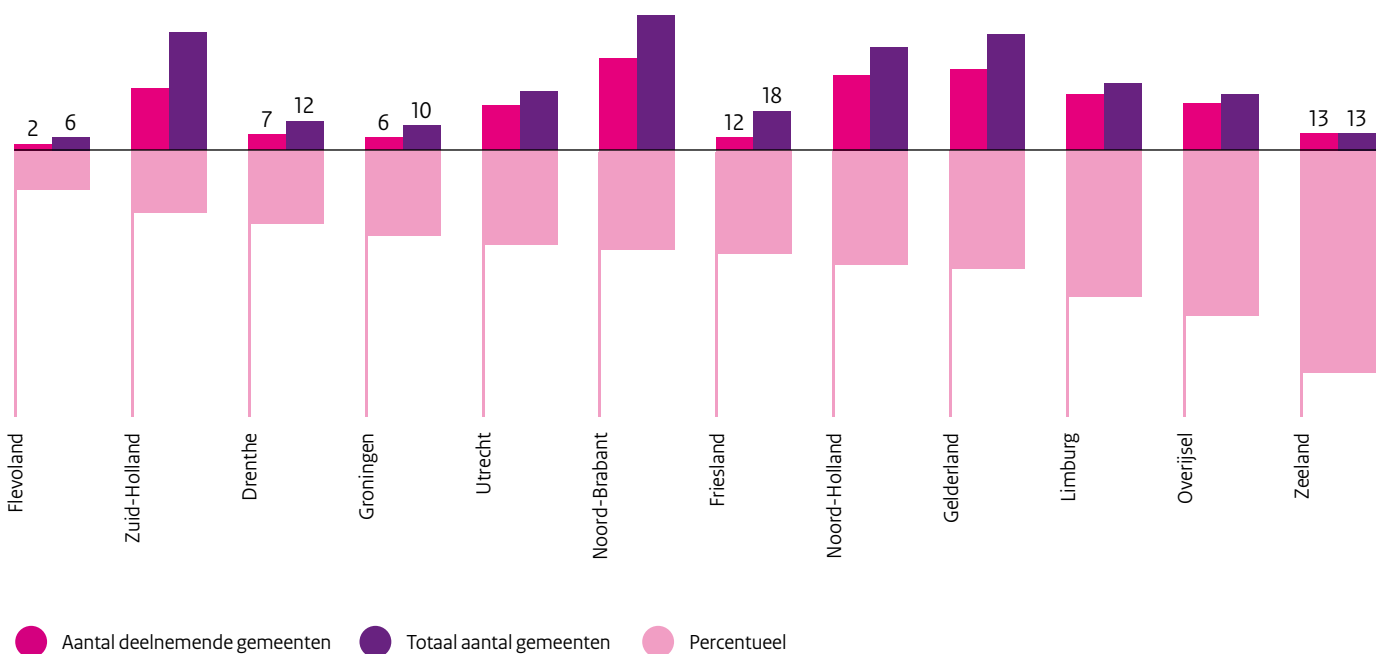
Anita Sörensen, wethouder gemeente Maasdriel

'Met 160 kerkgebouwen, verdeeld over 89 kernen, ligt er een forse opgave voor onze gemeente. Instandhouding van deze gebouwen hangt bij ons vaak af van wat de gemeenschappen zelf kunnen doen. Daarom kiezen wij ook nadrukkelijk voor een ondersteuningsrol bij deze vaak plaatselijke initiatieven. Sinds de kerkenvisie is er veel meer overleg met en vraag vanuit de (kerkelijke) gemeenschappen. Dat bevordert ontwikkelingen die toekomstbestendig zijn.'

Inge Slagter, beleidsadviseur cultuur bij de gemeente Südwest-Fryslân

Achtentzestig procent van alle gemeenten vroeg een decentralisatie-uitkering aan voor het opstellen van een kerkenvisie. De hoogte van de uitkering hing af van het aantal kerkgebouwen binnen de gemeentegrenzen. Het grootste deel van het budget (61 procent) ging naar gemeenten met 1 tot en met 19 kerken die hiervoor een uitkering ontvingen van 25.000 euro.

Deelnemende gemeenten per provincie

06 Koppelmogelijkheden kerkenvisie

Rol in allerlei beleidsterreinen

Een kerkenvisie wordt bij een gemeente in eerste instantie vaak opgepakt vanuit de afdeling Erfgoed. De gebouwen kunnen een belangrijke rol spelen in allerlei beleidsterreinen waar een gemeente bij betrokken is, zoals leefbaarheid en duurzaamheid. Diverse afgeronde kerkenvisies laten dat zien. Voor gemeentelijke opstellers van een kerkenvisie is samenwerking met verschillende gemeentelijke afdelingen en wijkteams wenselijk en vaak zelfs noodzakelijk. Sommige gemeenten nemen zelfs externe partijen op in hun projectteam.

Een kerkenvisie blijkt vaak een omgevingsvisie in het klein te zijn en kan ook daadwerkelijk een bouwsteen hiervoor vormen.

'Culemborg heeft vijf binnenstadskerken, die nu verbonden worden met het netwerk rondom kunst en cultuur. In dit netwerk wordt verbinding gezocht op het gebied van kunst en cultuur met als doel een intensievere samenwerking tussen organisaties en verenigingen, naast het versterken, behouden en verbeteren van het culturele aanbod. Doel is tevens om een breder publiek te laten deelnemen aan een grote verscheidenheid aan culturele activiteiten.' Uit de kerkenvisie van Culemborg

'Wij koppelen het traject van onze toekomstvisie religieus erfgoed ook nadrukkelijk aan het sociaal domein. We kijken hierin naar de specifiekere rol per kerk in de lokale samenleving. Denk aan een plek van samenkomst, koffiehuis, podium etc. Door het over dit soort waarde te hebben betrek je niet alleen de omgeving, maar waardeer je het gebouw ook als meer dan alleen een stenen gebouw. Ook kan je de gebedshuizen hiermee een duwtje in de rug geven in hun exploitatieverhaal, door aan te geven waarvoor het gebouw wellicht nog meer te gebruiken is. Dit onderlinge contact is ondertussen ook sterker geworden door corona, vanwege een terugkerend crisioverleg onderling' Marina Lameris (gemeente Gouda)

'Met betrekking tot het religieuze erfgoed liggen er bij onze provincie koppelingen met toerisme, krimp (herbestemming), leefbaarheid, Omgevingsvisie (herbestemming boerderijen en kerken) maar ook met het Waddenfonds. Bij een verblijfsrecreatieve herbestemming die bijdraagt aan kwaliteit van omgeving en leefbaarheid kunnen gelden verkregen worden uit dit fonds.' Kees van Stralen, senior adviseur erfgoed en cultuurlandschap provincie Fryslân

'Eén van de acties die wij als gemeente nu uit het kerkenvisietraject gaan oppakken is het maatschappelijk gebruik onder de loep nemen. Er zijn veel maatschappelijke organisaties gehuisvest in panden die qua gebruik, onderhoudsstaat en oflocatie minder geschikt zijn. Aan de andere kant hebben we diverse kerkgebouwen met ruimte op centrale plaatsen die heel goed zouden kunnen dienen voor maatschappelijk gebruik.' Willemijn Paymans (gemeente Amstelveen)

07 Voorbeelden van afgeronde kerkenvisies

Afspraken belangrijker dan vorm

De ervaring leert dat de (werk)afspraken tussen betrokken partijen belangrijker zijn dan de vorm waarin de kerkenvisie wordt gegoten. Een kerkenvisie leidt niet altijd gelijk tot zichtbare resultaten. Het opstellen van een kerkenvisie neemt al snel één tot anderhalf jaar in beslag. Maar uit ervaring blijkt dat juist het proces van het opstellen van een kerkenvisie een essentieel onderdeel is geweest. In dat overleg is vertrouwen opgebouwd, zijn de onderlinge verbindingen gelegd, de (on)mogelijkheden gezamenlijk verkend en is de basis gelegd voor de toekomstige ontwikkelingen.

'Omdat het om complexe opgaven gaat en er van nature een zeker wederzijds wantrouwen bestaat tussen overheid en kerk is het van groot belang dat partijen in gesprek gaan en blijven. Het verschaft inzicht in elkaars agenda en achtergronden, zorgt voor wederzijds begrip en maakt het mogelijk bij ontwikkelingen sneller te schakelen en elkaar te adviseren. Op deze wijze kan vroegtijdig en preventief aan vraagstukken worden gewerkt, waardoor rigoureuze en ingrijpende maatregelen in een later stadium kunnen worden beperkt.' Uit de Kerkenvisie Deventer (2013)

'Alle partijen hebben elkaar leren kennen en leren accepteren dat je de ander nodig hebt hierin. Vooral het bespreken van elkaars rol, de rolduidelijkheid, is belangrijk.' Sidney van den Bergh (Raadslid gemeente Oss naar aanleiding van de Kerkenvisie Oss)

Voorbeeld Rotterdam

Opgave

De op 1 na grootste stad van Nederland qua inwoneraantal met circa 580.000 inwoners en 158 gebedshuizen waarvan 129 nog in gebruik

Aanpak

- 4 lokale bijeenkomsten met eigenaren van gebouwen die (deels) nog in religieus gebruik zijn
- Gesprekken met koepelorganisaties
- Enquête over gebouw, gebruik en toekomst
- Afsluitende centrale inspraakavond
- Intern: van Bureau Monumenten naar Stadsontwikkeling

Resultaten

- 1 Circa 11 gebouwen kennen leegstand of sloopplannen
- 2 Loods/loket ingericht bij de gemeente
- 3 Digitale kaart opgesteld zie Rotterdam.nl/monumenten
- 4 Groepsabonnement Monumentenwacht (GM)
- 5 Expertise restauratie/onderhoudsvragen (GM)
- 6 Pilot Duurzaamheid en transformatie (pilotgroep met 10 gebouwen)

Het opstellen van de kerkenvisie startte september 2018 en in juni 2020 is de visie door het college vastgesteld. De looptijd is 3 jaar met een evaluatie en herijking nadien.

Voorbeeld Súdwest-Fryslân

Opgave:

De grootste gemeente van Nederland qua oppervlakte met 89 kernen, waaronder zes van de Friese elf steden en 83 dorpen. Circa 90.000 inwoners en 158 kerkgebouwen waarvan 1/3 al herbestemd

Aanpak

- Eigen inventarisatie
- Enquête over gebouw, gebruik en toekomst
- 3 ronde tafelgesprekken, 1 plenaire bijeenkomst
- Intern: afstemming van afdeling erfgoed met afdelingen cultuur, toerisme en duurzaamheid en de dorpscoördinatoren

Resultaten

- 1 27 kerkgebouwen dreigen de komende 10 jaar leeg te gaan komen
- 2 Praktische handreiking opgesteld met informatie, tips en ideeën waar kerkeigenaren zelf mee aan de slag kunnen
- 3 Helpdesk voor Kerken ingericht binnen de gemeente
- 4 Kerkenpaspoorten per kerk opgesteld die inzicht geven in de gebouwen en de (on)mogelijkheden
- 5 Gemeentelijke visie op de kerkgebouwen vormt onderdeel van de erfgoednota

Het opstellen van de kerkenvisie startte in september 2018. In november 2020 werd de kerkenvisie door de Gemeenteraad vastgesteld. In april 2021 heeft de Gemeenteraad nieuw erfgoedbeleid vastgesteld waar de kerkenvisie onderdeel van uitmaakt.

08 Gemeenten actief met een kerkenvisie

Gemeente	Provincie	Aantal gebedshuizen
Eemsdelta	Groningen	69
Groningen	Groningen	79
Het Hogeland	Groningen	83
Midden-Groningen	Groningen	40
Stadskanaal	Groningen	29
Westerkwartier	Groningen	64
Ameland	Friesland	10
De Fryske Marren	Friesland	57
Harlingen	Friesland	13
Heerenveen	Friesland	39
Leeuwarden	Friesland	91
Noardeast-Fryslân	Friesland	91
Ooststellingwerf	Friesland	21
Opsterland	Friesland	34
Smallingerland	Friesland	33
Súdwest-Fryslan	Friesland	160
Waadhoeke	Friesland	73
Weststellingwerf	Friesland	28
Aa en Hunze	Drenthe	13
Assen	Drenthe	23
Hoogeveen	Drenthe	30
Meppel	Drenthe	12
Midden-Drenthe	Drenthe	27
Noordenveld	Drenthe	15
Westerveld	Drenthe	13
Aalsmeer	Noord-Holland	10
Alkmaar	Noord-Holland	40
Amstelveen	Noord-Holland	16
Amsterdam	Noord-Holland	174
Beemster	Noord-Holland	4
Bergen	Noord-Holland	17
Beverwijk	Noord-Holland	18
Bloemendaal	Noord-Holland	14
Castricum	Noord-Holland	10
Den Helder	Noord-Holland	32
Drechterland	Noord-Holland	13
Edam-Volendam	Noord-Holland	16
Enkhuizen	Noord-Holland	17
Haarlem	Noord-Holland	54
Heemstede	Noord-Holland	7
Heiloo	Noord-Holland	5
Hilversum	Noord-Holland	29
Hollands Kroon	Noord-Holland	32
Hoorn	Noord-Holland	18
Huizen	Noord-Holland	6
Koggenland	Noord-Holland	12
Medemblik	Noord-Holland	36
Oostzaan	Noord-Holland	2
Ouder-Amstel	Noord-Holland	6
Purmerend	Noord-Holland	10
Schagen	Noord-Holland	24
Stede Broec	Noord-Holland	19
Texel	Noord-Holland	6
Uitgeest	Noord-Holland	3
Waterland	Noord-Holland	16
Wijdemeren	Noord-Holland	16
Wormerland	Noord-Holland	9
Zaanstad	Noord-Holland	51
Noordoostpolder	Flevoland	46
Zeevolde	Flevoland	4
Almelo	Overijssel	21
Borne	Overijssel	10
Dalfsen	Overijssel	17
Deventer	Overijssel	28
Dinkelland	Overijssel	13
Enschede	Overijssel	45
Haaksbergen	Overijssel	9
Hardenberg	Overijssel	45
Hellendoorn	Overijssel	17
Hengelo	Overijssel	22
Hof van Twente	Overijssel	10
Kampen	Overijssel	39
Losser	Overijssel	9
Olst-Wijhe	Overijssel	11
Raalte	Overijssel	17
Rijssen-Holten	Overijssel	26
Steenwijkerland	Overijssel	43
Tubbergen	Overijssel	6
Wierden	Overijssel	11

Zwartewaterland	Overijssel	18
Zwolle	Overijssel	43
Apeldoorn	Gelderland	65
Arnhem	Gelderland	47
Berg en Dal	Gelderland	18
Berkelland	Gelderland	22
Brummen	Gelderland	8
Buren	Gelderland	19
Culemborg	Gelderland	7
Doesburg	Gelderland	6
Doetinchem	Gelderland	22
Druuten	Gelderland	9
Duiven	Gelderland	3
Epe	Gelderland	14
Ermelo	Gelderland	17
Lochem	Gelderland	20
Maasdriel	Gelderland	21
Montferland	Gelderland	14
Nijmegen	Gelderland	39
Nunspeet	Gelderland	16
Oldebroek	Gelderland	18
Oost Gelre	Gelderland	12
Oude IJsselstreek	Gelderland	26
Overbetuwe	Gelderland	25
Putten	Gelderland	8
Rheden	Gelderland	22
Tiel	Gelderland	11
Voorst	Gelderland	19
West Betuwe	Gelderland	44
West Maas en Waal	Gelderland	15
Westervoort	Gelderland	3
Wijchen	Gelderland	15
Winterswijk	Gelderland	8
Zaltbommel	Gelderland	21
Zevenaar	Gelderland	17
Zutphen	Gelderland	19
Harderwijk	Gelderland	20
Amersfoort	Utrecht	40
Baarn	Utrecht	13
Bunnik	Utrecht	6
Bunschoten	Utrecht	16
De Bilt	Utrecht	18
De Ronde Venen	Utrecht	18
Montfoort	Utrecht	4
Oudewater	Utrecht	5
Rhenen	Utrecht	13
Stichtse Vecht	Utrecht	32
Utrecht	Utrecht	70
Utrechtse Heuvelrug	Utrecht	29
Veenendaal	Utrecht	27
Vijfheerenlanden	Utrecht	42
Wijk bij Duurstede	Utrecht	7
Woerden	Utrecht	12
Zeist	Utrecht	29
Albrandswaard	Zuid-Holland	7
Alphen aan den Rijn	Zuid-Holland	52
Barendrecht	Zuid-Holland	10
Bodegraven-Reeuwijk	Zuid-Holland	21
Brielle	Zuid-Holland	10
Delft	Zuid-Holland	28
Den Haag	Zuid-Holland	110
Dordrecht	Zuid-Holland	40
Gouda	Zuid-Holland	25
Kaag en Braassem	Zuid-Holland	17
Katwijk	Zuid-Holland	28
Leiden	Zuid-Holland	32
Midden-Delfland	Zuid-Holland	11
Nieuwkoop	Zuid-Holland	18
Nissewaard	Zuid-Holland	25
Noordwijk	Zuid-Holland	10
Ridderkerk	Zuid-Holland	23
Rotterdam	Zuid-Holland	130
Schiedam	Zuid-Holland	21
Vlaardingingen	Zuid-Holland	11
Voorschoten	Zuid-Holland	7
Waddinxveen	Zuid-Holland	11
Wassenaar	Zuid-Holland	8
Westland	Zuid-Holland	43
Zoetermeer	Zuid-Holland	22
Zuidplas	Zuid-Holland	18
Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland	20
Alphen-Chaam	Noord-Brabant	6

Asten	Noord-Brabant	5
Baarle-Nassau	Noord-Brabant	2
Bernheze	Noord-Brabant	7
Best	Noord-Brabant	6
Bladel	Noord-Brabant	8
Boekel	Noord-Brabant	2
Deurne	Noord-Brabant	12
Dongen	Noord-Brabant	8
Etten-Leur	Noord-Brabant	7
Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	6
Gilze en Rijen	Noord-Brabant	5
Grave	Noord-Brabant	5
Heusden	Noord-Brabant	16
Hilvarenbeek	Noord-Brabant	6
Laarbeek	Noord-Brabant	6
Loon op Zand	Noord-Brabant	5
Meerijst	Noord-Brabant	24
Mill en Sint Hubert	Noord-Brabant	4
Nuenen	Noord-Brabant	6
Oisterwijk	Noord-Brabant	5
Oosterhout	Noord-Brabant	10
Oss	Noord-Brabant	30
Reusel-De Mierden	Noord-Brabant	4
Roosendaal	Noord-Brabant	15
Son en Breugel	Noord-Brabant	3
Tilburg	Noord-Brabant	37
Uden	Noord-Brabant	8
Veldhoven	Noord-Brabant	10
Vught	Noord-Brabant	8
Waalwijk	Noord-Brabant	20
Woensdrecht	Noord-Brabant	6
Zundert	Noord-Brabant	6
Altena	Noord-Brabant	51
Bergen op Zoom	Noord-Brabant	15
Breda	Noord-Brabant	41
Gemert-Bakel	Noord-Brabant	10
Landerd	Noord-Brabant	3
Oirschot	Noord-Brabant	6
Steenbergen	Noord-Brabant	14
Borsele	Zeeland	31
Goes	Zeeland	21
Hulst	Zeeland	16
Kapelle	Zeeland	13
Middelburg	Zeeland	28
Noord-Beveland	Zeeland	14
Reimerswaal	Zeeland	26
Schouwen-Duiveland	Zeeland	41
Sluis	Zeeland	40
Terneuzen	Zeeland	37
Tholen	Zeeland	31
Veere	Zeeland	37
Vlissingen	Zeeland	17
Beek	Limburg	5
Beekdaalen	Limburg	15
Beesel	Limburg	3
Echt-Susteren	Limburg	11
Eijsden-Margraten	Limburg	18
Gennep	Limburg	8
Gulpen-Wittem	Limburg	10
Horst aan de Maas	Limburg	16
Kerkrade	Limburg	15
Leudal	Limburg	16
Maasgouw	Limburg	13
Maastricht	Limburg	43
Meerssen	Limburg	10
Mook en Middelaar	Limburg	3
Nederweert	Limburg	6
Peel en Maas	Limburg	13
Roermond	Limburg	21
Simpelveld	Limburg	2
Sittard-Geleen	Limburg	38
Stein	Limburg	11
Vaals	Limburg	8
Valkenburg a/d Geul	Limburg	10
Venlo	Limburg	29
Venray	Limburg	21
Weert	Limburg	17
Totaal		5389

Colofon

Deze factsheet is een uitgave van het programma Toekomst Religieus Erfgoed dat een samenwerkingsverband is tussen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Federatie Grote Monumentengemeenten, het Interprovinciaal Overleg en het Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed, het Interkerkelijk Contact Overheidszaken-Kerkgebouwen, de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland, Museum Catharijneconvent, Erfgoedvereniging Heemschut en het Nationaal Restauratiefonds.

Deze uitgave kwam tot stand naar aanleiding van de laatste decentralisatie-uitkering voor het opstellen van een kerkensvisie d.d. juni 2021. Voor meer informatie: www.cultureelerfgoed.nl Contact via kerkensvisies@cultureelerfgoed.nl

Design

Studio Lammert Jonkman ISM
Errol Konat (Design&Ko)

Drukwerk

Koninklijke van der Most

Fotografie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed;
Lars van den Brink, Paul van Galen en
Chris Booms.

Disclaimer

De cijfers in deze factsheet vormen een momentopname en zijn aan verandering onderhevig. Voor meer informatie over Nederlandse gebedshuizen raadpleeg Kerken Tellen! via www.cultureelerfgoed.nl. Of raadpleeg www.toekomstreligieuserfgoed.nl

Juni 2021

